

SAMSUN YÖRESEL MİMARİ ARAŞTIRMA RAPORU

1-SAMSUN TARİHİ

Samsun Tarihi ile ilgili detaylı bilgilerin yer aldığı sayfa: Tekkeköy Mağaralarının tespit edilmesi ile birlikte Samsun'daki ilk yerleşim yerlerinin Cilali taş devrinden kalma olduğu bilinmekle birlikte **Samsun'un** etnik tarihi **Hititlere** dayanır. Anadolu'da ilk siyasî birliği kuran Hititler, bu bölgeye hakim olup, **Orta Karadeniz'deki** eyaletlerine "Gasgas" ismini vermişlerdir. M.Ö. 8. yüzyılda Miletliiler, Samsun limanında ticarî bir koloni olarak "Amisos" şehrini kurdular. Kafkaslardan gelen Kimmerler, bu bölgeyi ele geçirdiler. Frikyalıları bu toprakların bir kısmına sahip oldular. M.Ö. 6. asırda Persler, Anadolu'nun büyük kısmı gibi bu bölgeyi de ele geçirdiler. M.Ö. 4. asırda Makedonya Kralı İskender (**Büyük İskender**), **Persleri** yenerek Anadolu ve **İran'ı** istila etti. Yunanlaşmış Pers asıllı **Pontus** kralları, Kuzey Karadeniz ve **Kırım'a** hakim oldular. Pontus Kralı Mitridates, **Roma İmparatorluğu** ile savaştı. Roma İmparatorluğunun galibiyeti üzerine, M.Ö. 1. asırda bütün Anadolu gibi bu bölge de Roma İmparatorluğunun eline geçti. M.S. 395 senesinde Roma İmparatorluğu ikiye bölününce, bütün Anadolu gibi bu bölge de, Doğu Roma (Bizans)'nın payına düştü. Bizans İmparatoru **Justinianus** devrinde M.S. 4. asırda şehir gelişti ve Piskoposluk merkezi oldu. Muhtelif tarihlerde İslam orduları bu bölgeye akınlar yaptılar. Fakat devamlı kalmadılar. İranlı Sasaniler de, zaman zaman bu bölgeye akınlar yaptılar. 1071 Malazgirt Zaferinden sonra, **Selçuklu Türklerinden** Anadolu fatihi **Kutalmışoğlu Süleyman Şahın** komutanlığındaki Türk ordusu bütün Anadolu gibi bu bölgeyi de fethetti. Bizansın tahriki ve Roma kilisesinin teşvikiyle başlayan Haçlı Seferlerinin birincisinden sonra Selçuklular, bazı kıyı şehirleri gibi bu şehri de terk ederek Anadolu içlerine çekildiler. Dördüncü Haçlı Seferinin sonunda başşehir Trabzon olmak üzere Pontus Rum İmparatorluğu kuruldu. Cenevizlilerin Karadeniz ticaretini ele geçirmeleri üzerine Samsun limanının önemi arttı. Selçuklu sultanlarından **Sultan Keykavus** ve kardeşi **Sultan Alaeddin Keykubat, Trabzon Rum İmparatorluğunu** doğuya doğru iterek küçülmesine sebep oldu. Samsun ve **Sinop'u** yeniden fethettiler. Samsun limanı Sinop yanında sönük kaldı. Bu devirde iki Samsun bulunuyordu: Bugünkü Samsun'un bulunduğu yerde "Müslüman Samsun" ile 2-3 km ötede ve çoğunluğunu gayri müslimlerin teşkil ettiği Ceneviz ticaret sitesi olan "Gavur Samsun" veya "Kara Samsun" idi. Ceneviz sitesi olan Samsun, 14. asırda Osmanlı hakimiyetini kabul etmekle beraber, **15. yüzyılda** kesin olarak **Osmanlı Devletine** katılmıştır. Müslüman Samsun ise, **Anadolu Selçuklu Devleti** çökmek üzereyken Canik Beyliğinin başşehri oldu. **1398'de Yıldırım Bayezid** Samsun'u alarak, Toroslara ve Fırat'a kadar Anadolu'yu Osmanlı hakimiyetinde birleştirdi. **1402 Ankara Savaşında** **Timur'a** karşı yenilmesinden sonra Timur, Samsun'u Kubadoğlu Cüneyd Bey'e verdi. Birkaç yıl sonra Taceddinoğlu Hasan Bey, Cüneyd Beyi öldürerek Samsun'u aldı. Az sonra Samsun, Kastamonu'da oturan İsfendiyar (Candar) oğullarının eline geçti. 1413'te Çelebi Sultan Mehmed Samsun'u alarak kesin bir şekilde Osmanlı Devletine kattı. Osmanlı Devrinde Samsun, "Canik Sancağı" (vilayeti) adıyla Rumiye-i Suğra Beylerbeyliğinin (eyaletinin) bir vilayeti idi. Tanzimattan sonra Trabzon vilayetinin (eyaletinin) 4 sancağından biri oldu.

Samsun, Osmanlı devrinde, Sinop ve Trabzon limanları yanında ikinci derecede bir Karadeniz limanı olmuştur. Bu şehirde askerî ve sivil tersaneler bulunuyordu. Anadolu'ya açılan bir kıyı şehri olarak sakin bir tarihi vardır. Ancak bu sakin tarihî hayat, merkezi Trabzon'da olmak üzere Giresun, Ordu, Samsun, Amasya, Sinop şehirlerini içine alacak şekilde kurulmak istenen "Rum Pontus Devleti"nin teşkili için girişilen vahşet ve katliamlarla, zaman zaman bozulmuş ve yüzlerce köy haritadan tamamen silinirken, on binlerce Müslüman Türk, Pontusçu Rum Çeteleri tarafından öldürülmüştür.

Türk Kurtuluş Savaşında, Samsun'un önemli yeri vardır. Mustafa Kemal Paşa (**Atatürk**), ordu müfettişi olarak **19 Mayıs 1919'da** Samsun'a ayak basmış, bu tarih, Milli Mücadelenin başlangıcı sayılmıştır. Cumhuriyet devrinde **1924'te**, Samsun il olmuştur. **1932'de** demiryolunun gelişyle güneşe bağlandı. Samsun limanı, yeni tesislerle **Karadeniz'in** en önemli limanlarından biridir.

(Samsun Tarihi ile ilgili kısım **Prof.Dr. Cevdet Yılmaz'ın Canik Tarihi** adlı eserinden alınmıştır)

2-SAMSUN İL MERKEZİNDEKİ YÖRESEL MİMARİ ÖRNEKLERİ

a) Selahiye Mahallesi



Selahiye mahallesi Samsun'un merkezdeki en eski yerleşim yerlerinden biri. Sivil mimari eserler nezdinde de günümüze kadar korunabilmiş çeşitli örnekler bu mahallemizde mevcut. Genel olarak Selahiye Mahallesiindeki konutlar Zemin + 2 kat olarak inşa edilmiş. Tarihteki kullanımlarında bahçeli olarak düşünülmüş ancak günümüzde bahçeleri niteliğini kaybettiği için tamamen sokak üzerinden kurgulanmış şekilde kullanılıyor. Binaların sokağa bakan cephelerinde 2. Katlarda cumbalar mevcut. Bazı yapılarda kat silmeleri son dönem Osmanlı mimarisini yansıtıyor. Bazı binaların kapıları ve pencereleri ince detay ve ahşap oyma sanatının örneklerini teşkil ediyor. Giderek yükselen sokak boyunca sıralanan binalar kot farklarının da avantajını kullanarak özellikle en üst katlarında her yönden güneşlenme imkânı buluyor. Binanın zemin katı

mutfak kiler ve benzeri ıslak hacimlerin bulunduğu alan, birinci kat misafir ağırlama ve selamlık kısmı ikinci kat ise yatak odaları ve haremlik kısımlar olarak düşünölmüştür. Zemin kat taş yığma üst katlar bağdadi duvarlarla yapılmıştır. Binalar ahşap ağırlıklıdır. Ve tüm binalar halen konut işleviyle kullanılmaktadır.

b)Sanat Sokağı





Sanat sokağı Samsun şehir merkezinde daha ziyade Osmanlı'nın son döneminde Rumlardan kalma tarihi taş yapıları içinde barındırıyor. Bu yapıların hepsi çeşitli dönemlerde restoreye uğramış olup şuan sadece bir tanesi konut olarak kullanılmaktadır. Diğerleri dernek, kamu kurumu, kafe ve benzeri hizmet vermektedir. Kesme taş ve mermer gibi çeşitli taş malzemeden yapılan bu binaların sadece bir tanesinde portik vardır. Özellikle pencere sövelerinin taş işçiliği şuan kadar korunabilmiştir. Diğer taş işçilikleri sıva ve boyadan dolayı açık şekilde gözlemlenememektedir. Binaların hepsi ayırık nizamlı olarak düşünülmüş olup hepsinin kendisine ait bahçe düzenlemeleri mevcuttur. Binanın yol üzerindeki mevkisine göre bazılarında bodrum kat da bulunmakla birlikte geneli Zemin + 1 katlıdır.

3-SAMSUN İLÇELERİNDEKİ YÖRESEL MİMARİ ÖRNEKLERİ

a)Alaçam İlçesi yöresel mimari örnekleri



Alaçam ilçesinde hükümet konağı caddesi üzerinde yer alan iki konut tarihi nitelikte olmasa da Alaçam yöresine ait mimariyi kısmen yansıtmaktadır. Karşılıklı iki köşe başı parselde yer alan bu yapılar geniş sokağa bakan cephelerinde ahşap köşebentlerle çıkmalar yapılmıştır. Pencereleri dikdörtgen şekilde düşünülmüş ancak söve boyası ve üçgen çerçeve alınılığıyla dikdörtgen görünümün dışına çıkmaya çalışılmış. Bu yapıların her ikisinin girişi de kendi bahçeleri içerisinde hem zemin giriş. Camlarından gözüktüğü kadarıyla zemin katlarda mutfak tuvalet yüklük kiler gibi mekânlar varken üst katta sofa ve ona bakan yatak odalarından müteşekkil bir plan söz konusu. Her iki binanın da ısıtması kuzine soba ile sağlanıyor.

b)Bafra ilçesi yöresel mimari örnekleri



Bafra ilçesinde tarihi binalar çeşitli mahallelerde bireysel olarak korunabilmiş bir sokak olarak yöresel mimarinin izlerini yakalamak mümkün değil. Korunabilen yapıların da üsluplarından aynı dönemde yapılmadıkları aşikar. Günümüze kadar korunabilen yapılardan en çok bilineni Aslanlı Konak ahşap işçiliğinin en güzel örneklerinden biri. Günümüzde kafe restoran olarak kullanılıyor. Bodrum+Zemin+1.kattan oluşan yapı bodrum kat hariç tamamen ahşap. Cepheler yalı baskısı gibi yapılmış. Girişte bir portik ve portiğin üzerindeki çatı taç giriş gibi yükseltilmiş ve önünde çatıya ışık girişini sağlayan oval bir pencere yapılmış. Binanın orijinalinde de cephede kullanılan renkler aynı mıdır bilmiyoruz ancak beyaz ve açık mavi renkler Akdeniz ve Ege bölgesindeki sahil yapılarını andırıyor. Kafe yapıldıktan sonra zemin kat pencerelerine Fransız tipi brandalar eklenmiş. Saçak altları kameriye denilen ahşap süsleme sanatıyla işlenmiş. Ayrıca yan cephe önünde çeşitli dükkanlar bulunmakta.

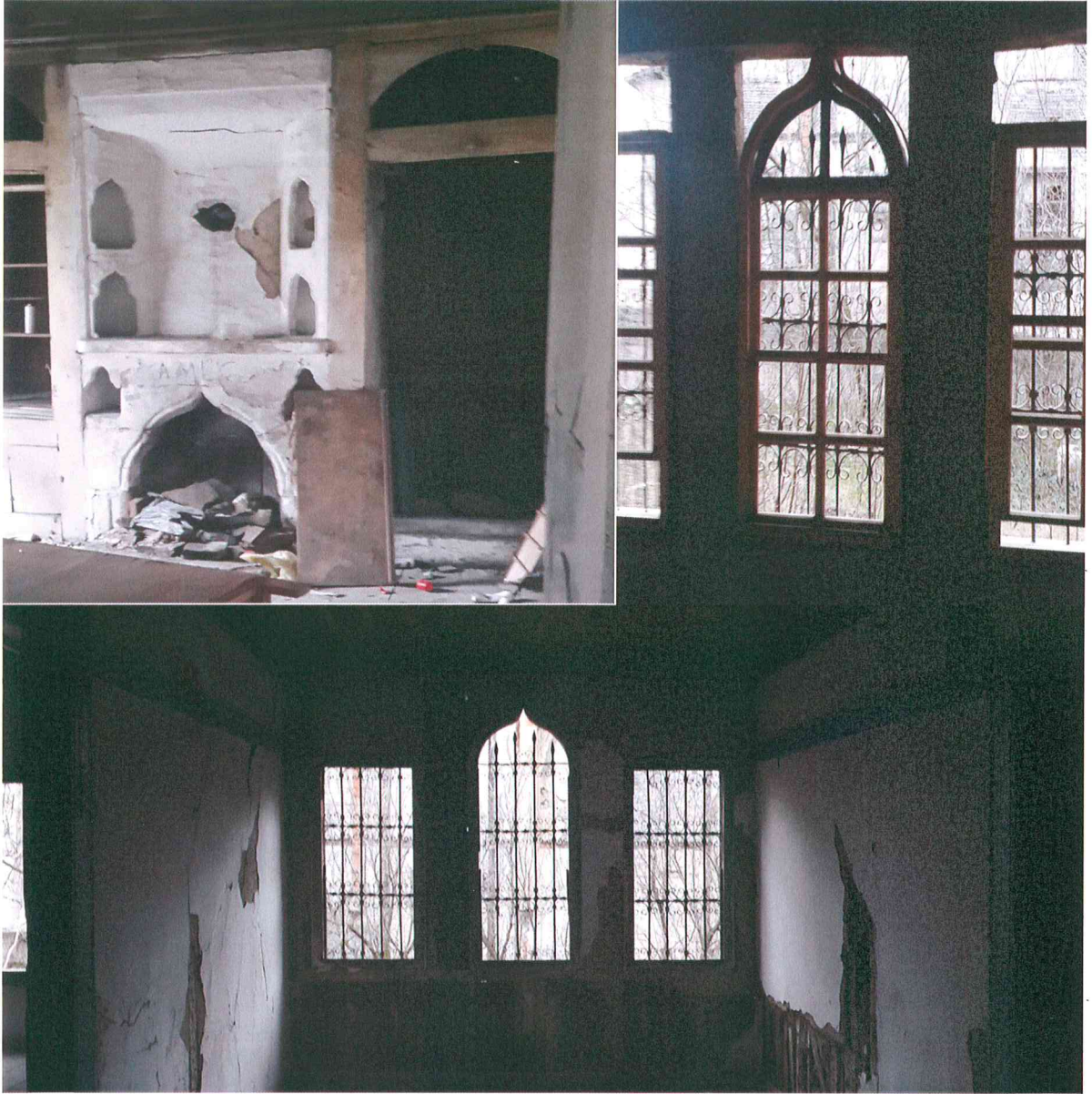
c)Çarşamba yöresel mimari örnekleri



Çarşamba ilçesinde ada mevkiinde yer alan Adapark içerisinde geleneksel Çarşamba evi kafe işlevi ile birlikte sergilenmektedir. Çarşamba evi zemin ve 1. Kattan oluşuyor ve 1.katta giriş, sağ ve sol yan cephelerinde olmak üzere 3 balkon mevcut. Balkonlar payandalarla desteklenmiş. Bina tamamen ahşap bir bina. Zemin kat şu anki haliyle total mekân olarak kullanılıyor üst kat da odalar şeklinde düzenlenmiş. Çarşamba ilçesindeki diğer bir geleneksel bina hicri 1331 yılında yapılmış (takribi miladi 1910 yılı) olan kâgir bir bina. Binada taş ve tuğla birlikte kullanılmış. Binanın tüm köşelerinde fugasız silmelerle bezeme yapılmış. Pencere altları ve kat silmeleri bariz bir şekilde tezyinat ile süslenmiş. Bina zemin ve 1.kattan oluşuyor. Katlar ayrı ayrı kullanılabiliyor. Bina girişi bahçeden tanzim edilmiş.

d)Havza yöresel mimari örnekleri





Havza ilçesine bağlı dere mahallesinde 7 adet hıms bina bulunmaktadır. Bu binalar taş tuğla ahşap ve kerpicin birlikte kullanıldığı hıms tekniği ile yapılmıştır. Binaların hepsi zemin + 1. Kat olmak üzere 2 katlıdır. Bölücü duvarlar bağdadi şekilde yapılmıştır. Pencerelemler üslubu farklıdır iki dikdörtgen ahşap çerçevenin ortasında üst kısmı oval çerçeve şeklinde kullanılmıştır. Dikdörtgen çerçevelerin dışa bakan kısımlarında Bursa kemerini andıran alınlıklar vardır. Binaların içlerinde kesme taştan yapılmış ocaklar mevcuttur. Binaların yerleşimi derenin taşkın seviyesinden sonra dere boyunca bahçe bırakarak yapılmıştır. Bu sayede binaların su baskını ve benzeri doğal afetlere karşı korunumu sağlanmış ve günümüze kadar saklanabilmiştir. Yakın zamanda restore edilmesi planlanan bu yapıların çoğunun dış sıva ve boyaları dökülmüştür. Bu sayede duvar yapı elemanları açık bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Binaların iç tavanları da ahşaptır ancak her hangi bir tezyinat yoktur.

e) Ladik ilçesi yöresel mimari özellikleri





Samsun'un en eski yerleşim yerlerinden biri olan Ladik ilçesinde de Osmanlı döneminden kalma sivil mimari örnekleri mevcut. Diğer ilçelerden farklı olarak bazı yapılarda girişin üzerinde değil de girişin dışındaki üst kısımlarda cumba çıkması yaparak farklı cephe hareketi yakalamış iki bina mevcut. Kapının sağ ve sol üst kısmında yer alan bu cumbalar bir göğüsleme marifetiyle çatıyı da destekler nitelikte düşünülmüş. Aynı bahçe içerisine konumlandırılmış birden fazla binanın bulunduğu parsellerde girişler ortak bir bahçe kapısından yapıp daha sonra bahçe içerisinde dağılıyor. Büyük ihtimalle aynı aileye ait olan bu evler erken dönem bir site mantığıyla çalışıyor. Bazı evlerin giriş kapıları son derece sade iken bazı evlerin kapı üzerlerinde çeşitli bezeme elemanları mevcut. Tüm binaların girişleri hem zemin olarak düzenlenmiş.

f-)Vezirköprü İlçesi Yöresel Mimari Özellikleri





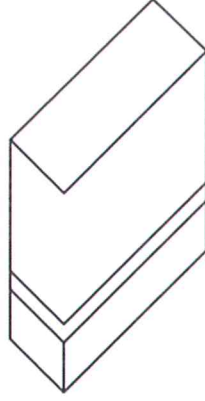
Vezirköprü ilçesi geleneksel mimariye sahip bir mahallenin tamamını koruyabilmiş yegane ilçe. İlçede Bedesten çevresindeki bir çok tarihi konut ve diğer işlevlere sahip yapı restore edilerek korunabilmiş bazıları ise restorasyon için sırasını bekliyor. Geneli hıms yapı özelliğine sahip bu yapılar sıva badana boya işlemlerinden sonra boya ve ahşaptan mürekkep bir görünüme sahip olmuşlar. Payanda destekli cumbalar sokak içerisinde karşılıklı olarak sokağın içini kemerli bir yol haline getiriyor. Sokak içerisinde kendisine ait bahçesi olan yapılar da mevcut ve bu yapıların girişleri bahçe içerisinde düzenlenmiş. Bahçe duvarlarında ferforje çiçek saksılikları yerleştirilmiş. Geçmişte de tam olarak böyle miydi bilmiyoruz ancak sokaktan iki araba yan yana rahat geçebiliyor. Bursa kemerini andıran pencere sövesi örnekleri burada da mevcut.

4- Samsun Yöresel Mimarisi İle İlgili Sonuç ve Öneriler

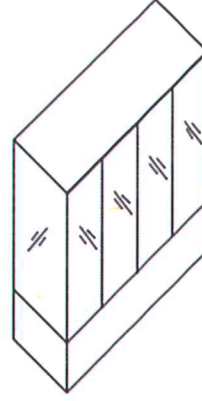
Samsun'un bazı bölgeleri 1. Ve 2. Derece deprem bölgesi, ayrıca birkaç yılda bir tekrarlayan büyük sel ve su baskını afetlerini yaşayan bir bölge. Bu nedenle yapılacak yapıların öncelikli özelliği doğal afetlere karşı önlemler olmalı. Ve yerleşim kararları alınırken verimli arazilere değil de daha ziyade yükseltilerin başladığı eteklere yapılaşma düşünülmeli bununla birlikte geçmişte dere yatağı olarak bilinen alanlara ve bunların taşkın sahalarına kesinlikle yerleşim yapılmamalı. Yöresel Mimari Özellikleri taşıyan yapıların maksimum 3 katlı olarak yapıldığını çoğu yerde ise 2 katlı olarak tercih edildiğini görüyoruz. Bu elbette dönemin yapım teknikleri ve yapı malzemeleri ile de alakalı ancak manzara, silüet, ışık ve çevre gibi değerlerin korunabilmesi için yapılacak yeni toplu konut projelerinin de bu şekilde maksimum 3 ya da 5 katlı olarak düzenlenmesi gerektiği kanaati oluşmuştur.



Cumba



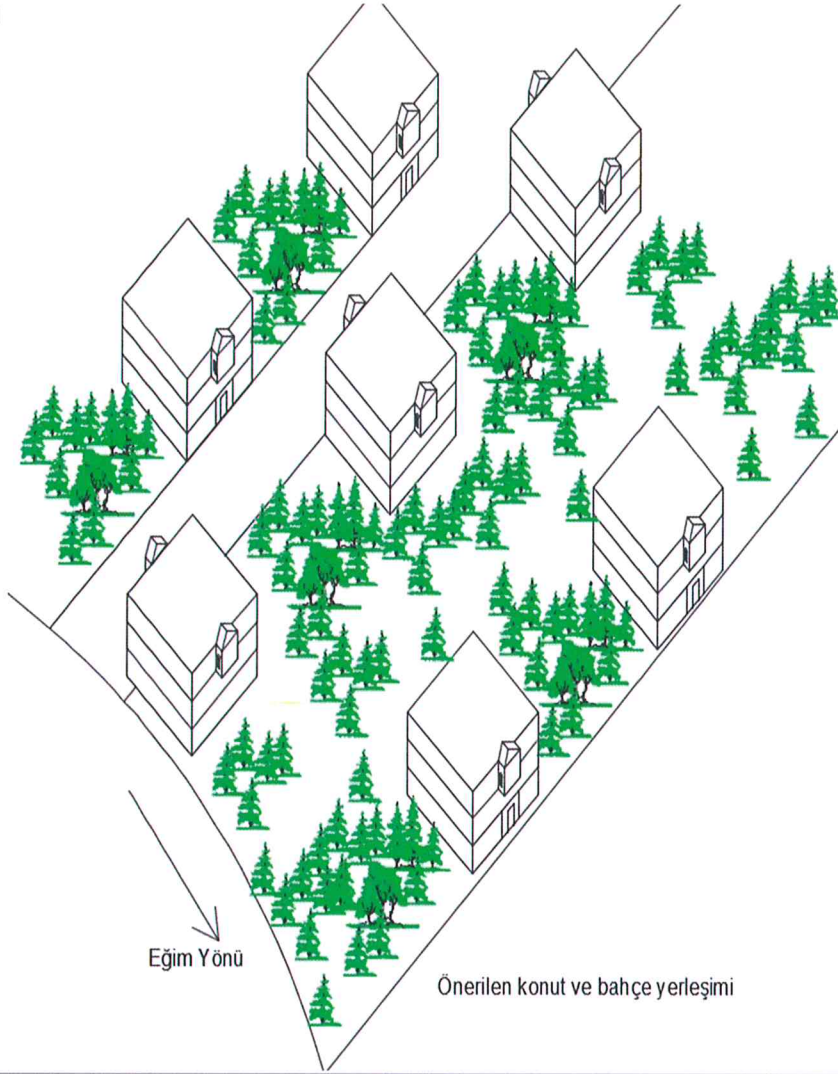
Balkon



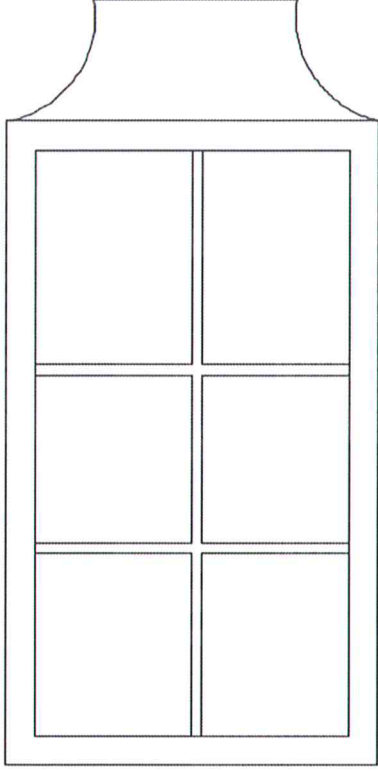
CamBalkon

Cumbanın Dönüşümü

Geçmişte evlerin genelinin cumbalı olarak düşünüldüğünü biliyoruz. Günümüzde ise bunun yerine balkon yapılıyor ancak özellikle şehir merkezinde projesinde balkon olarak gözüken mahallerin kullanıcılar tarafından kısa bir süre sonra camekân ve benzeri şeffaf malzemelerle kapatılarak bir nevi cumbaya çevrildiğini görüyoruz. Ancak bu cam balkon yapma işi kullanıcının bireysel kararıyla yapıldığı için cephede düzensizlikler malzeme uyumsuzlukları baş gösteriyor. Bu konuya imar yönetmeliklerinde de yer verilerek projelerde de bu şekilde düşünülmesine imkân verilmeli ve bu tür düzensizlikler oluşmadan çözülmüş olmalı.



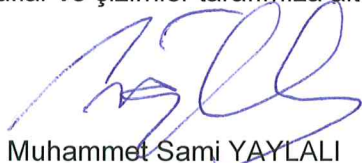
Bina yerleşimleri şaşırtmacalı olarak yerleştirilerek birbirlerinin ışık ve manzara açısına engel olmamalı. Bu imkanı verebilmek için de bitişik nizamdan ziyade ayırık nizam düzenlemeleri artırılmalı ve parsel alanları artırılıp TAKSLar düşük tutularak her binaya bahçe imkanı sağlanmalı. Malzeme olarak geçmişte ahşap kullanılsa da günümüzde bu kadar yoğun kullanmak hem çevre anlamında hem de mukavemet anlamında doğru değildir. Bunların yerine ahşap görünümlü hafif çelik konstrüksiyonlar ya da benzeri farklı yapı malzemeleri ve yapım teknikleri düşünülebilir.



Bursa Kemerini Andıran Ahşap Alınlıklı
Pencere Sövesi (Alaçam, Havza, Ladik
ve Vezirköprü ilçelerimizde kullanıldığı
tespit edilmiştir)

Cephelerde de yöresel mimari araştırmamızda tespit ettiğimiz üzere farklı ilçelerde olsa da pencere üzerlerinde bursa kemerini andıran alınlıklar kullanılmış. Bu minvalde samsunda yapılacak yeni yapılarda pencere söveleri belki ahşap olmaz ama prekast şekilde değerlendirilebilir.

Tüm fotoğraflar ve çizimler tarafımıza aittir. İşbu rapor tarafımızdan hazırlanmıştır. (07.05.2015)


Muhammet Sami YAYLALI
Mimar


Seçkin BILDIRCIN
Proje Şb.Mdr.

Tasdik Olunur
07.05/2015


Sedat KURNAZ
Samsun Çevre ve Şehircilik İl
Müdür Yardımcısı V.